
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Fortón Moix, Noemí; Gavarró, Anna, dir. Un nou experiment d'elicitació de clítics de primera i segona persona en català. 2014. 41 pag. (810 Grau en Llengua i Literatura Catalanes)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/126761>

under the terms of the license

UN NOU EXPERIMENT
D'ELICITACIÓ DE CLÍTICS DE
PRIMERA I SEGONA PERSONA
EN CATALÀ

Noemí Fortón Moix

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

CURS 2013-2014

Direcció: Anna Gavarró

Treball de fi de grau

Llengua i literatura catalanes

ÍNDIX DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ.....	1
1.1 Marc teòric.....	1
1.2 L'adquisició de clítics. Objectius.....	3
1.3 Antecedents.....	7
2. DISSENY EXPERIMENTAL.....	11
2.1 Mètode i material.....	11
2.2 Subjectes.....	14
2.3 Procediment.....	15
2.4 Codificació dels resultats.....	15
2.5 Anàlisi estadística.....	16
3. RESULTATS.....	16
3.1 Dades espontànies.....	20
4. DISCUSSIÓ.....	21
4.1 Comparació amb els resultats existents pel català.....	21
4.2 L'adquisició en altres llengües romàniques.....	24
4.3 Una comparació amb els clítics de tercera persona.....	27
5. CONCLUSIONS.....	30
6. AGRAÏMENTS.....	31
7. BIBLIOGRAFIA.....	32
8. ANNEXOS.....	34
8.1 Ítems experimentals.....	34
8.2 Resultats individuals.....	36

1. INTRODUCCIÓ

1.1 Marc teòric

Com s'ho fan els nens per aprendre una llengua en un període de temps tan breu i en un entorn pobre d'estímuls? La gramàtica generativa ha resolt aquest interrogant mitjançant la Gramàtica Universal (GU). Hi ha evidència que els nens fixen els paràmetres de la llengua del seu entorn a una edat molt primerenca, segons la teoria del *Very early parameter setting* de Wexler (1998). Però, malgrat que els nens han fixat correctament els paràmetres de la llengua del seu entorn entre els 18 i els 24 mesos (l'estadi de les dues paraules), també tenim evidència que hi ha discrepàncies entre la gramàtica infantil i l'adulta, diferències que segons Wexler derivarien del procés de maduració, no de la fixació tardana de paràmetres (Wexler, 1998).

Per explicar aquestes diferències, Wexler (1998) defensa que els nens es troben en un període caracteritzat per una restricció, el Principi de Comprovació Única, conegut com a *Unique Checking Constraint (UCC)*. Aquest explica el fenomen dels infinitius opcionals, que només es dona en llengües de subjecte no nul. L'omissió de clítics en català també pertany a l'estadi dels infinitius opcionals i pot explicar-se com a efecte del UCC. Wexler (1998) formula aquesta restricció de la manera següent:

(1) *Unique Checking Constraint*: The D-feature of DP can only check against one functional category¹.

Wexler (1998) proposa que el UCC, restricció existent únicament en la gramàtica infantil, es combina amb un altre principi anomenat Minimitzeu Violacions (*MV: Minimise Violations*), existent també en la gramàtica adulta, que estableix que:

¹ Principi de Comprovació Única: El tret D del SD no pot verificar més d'un tret d'una categoria funcional.

- (2) *Minimise Violations*²: Given an LF, choose a numeration the derivation of which violates as few grammatical properties as possible. If two numerations are both minimal violators, either one may be chosen.

L'omissió de clíctic d'objecte directe s'explica mitjançant la interacció d'aquests dos principis. Què defineix el comportament de les llengües pel que fa l'omissió de clítics? S'ha de tenir en compte que hi ha doble comprovació de trets en els clítics d'objecte en algunes llengües com el català, el francès i l'italià, en què hi ha comprovació d'un tret causada per la concordança de participi, mentre que hi ha llengües en les quals només té lloc una comprovació de trets, com el castellà i el grec. Segons les prediccions del UCC esperem que els clítics s'ometin en les llengües amb doble comprovació de trets (3a), mentre que esperem que no s'ometin en la resta (3b), ja que no es produeix cap conflicte amb el UCC. Els exemples són extrets de Gavarró, Torrens i Wexler (2010).

- (3) a. Marta les ha trobades/trobat.
b. Marta las ha entrontrado/*encontradas.

Segons Tsakali i Wexler (2004 : 496):

The UCC explains that ARG-S or TNS is omitted, because they both have an uninterpretable D-feature that must be checked. This violates the UCC, causing omission of AGR-S or TNS. MV together with UCC derive the optionality property of the OI stage: since elimination of AGR-S or TNS is a violation, eliminating one of them competes with a numeration which eliminates no functional categories, deriving an adult well-formed finite expression, but violating UCC.

² Minimitzeu Violacions: Donada una FL, escolliu una numeració la derivació de la qual violi tan poques propietats gramaticals com sigui possible. Si hi ha dues numeracions que impliquen totes dues el nombre mínim de violacions, les dues són possibles.

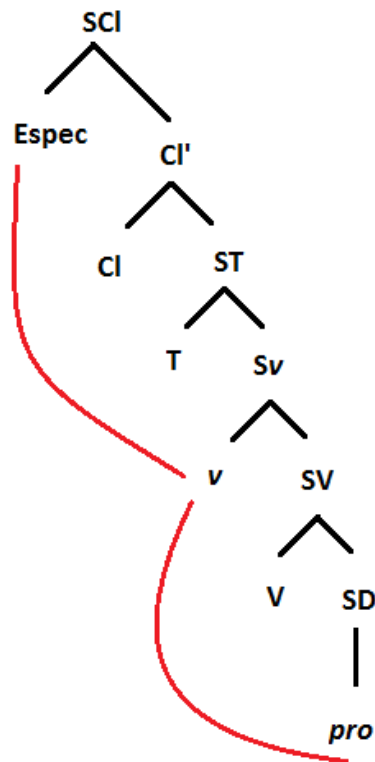
1.2 L'adquisició de clítics. Objectius

En primer lloc hem de tenir en compte que no hi ha cap llengua en la qual els clítics siguin omesos de forma sistemàtica, és a dir, en totes les llengües en què s'ha atestat l'omissió de clítics i els clítics són obligatoris, els nens són capaços de produir-ne també (Gavarró *et al.*, 2010).

La concordança de participi en català és opcional i es troba majoritàriament en els clítics d'objecte definits. Gavarró, Torrens i Wexler (2010) van considerar experimentalment la incidència de la concordança de participi amb els clítics d'objecte plurals femenins, que se situà en un 30.6% en les produccions dels adults i un 21.8% en les de nens de 2 a 4 anys.

Seguint la proposta d'Sportiche (1996), recollida a Gavarró *et al.* (2010), els clítics són el nucli de la seva pròpia projecció (SCI) i a SCI trobem un tret no interpretable que s'ha d'eliminar. El clíctic de 3ª persona acusatiu, com podem observar a (4), es genera a la posició d'argument intern del SV, ja sigui com a SD o *pro*, que a la vegada es trasllada a la posició d'especificador de Sv, on elimina un tret no interpretable del nucli (el tret no interpretable que dona lloc a la concordança de participi). Tot seguit, realitza la mateixa operació a l'especificador de SCI i n'elimina el tret no interpretable. Si tenim en compte el UCC, que hem vist anteriorment, només es pot comprovar un dels trets (el de *pro* o el clíctic acusatiu) i no pot tenir lloc la doble comprovació. Per tant, arribats a aquest punt, el nen no pot produir una oració en què el tret no interpretable de SCI no es verifiqui i opta per ometre el clíctic o per no realitzar la concordança.

(4)

Si el nen, en les seves produccions, opta per ometre SCI, en resulta una oració en la qual hi ha concordança però no el clíctic, com observem a (5). “Una derivació és possible si el tret de SCL no es comprova perquè SCI no s’ha projectat; aleshores el UCC es respecta, però es viola el principi de projecció del SCI i el clíctic s’omet perquè no hi ha SCI on pugui inserir-se” (Gavarró, Mata i Rivera, 2006).

(5) Ha menjades (Júlia, 2;05,10). (Gavarró *et al.*, 2010)

Altrament, el nen també podria ometre el tret no interpretable de Sv. En aquestes produccions infantils, com que només hi ha una comprovació de trets, no es viola el UCC. El nen també podria produir una oració comprovant els dos trets, però alhora estaria violant el UCC. Les dues variacions, per tant, violen un principi gramatical i per Minimitzeu Violacions són igualment possibles. Com que una de les derivacions no inclou clíctic i l’altra sí, s’arriba a la conclusió que l’aparició del clíctic és opcional, opcional en aparença (Gavarró *et al.*, 2006).

En les llengües com el castellà i el grec, en què no hi ha concordança de participi, els nens només han d'eliminar un tret no interpretable, el que es troba a SCI, fet que no suposa cap conflicte amb el UCC i, per tant, esperem que no ometin clítics. Aquesta és una predicció que Tsakali i Wexler (2004) i Gavarró et al. (2010) van mostrar que era correcta per al grec i per al castellà. Per a més referències sobre la producció i omissió de clítics vegeu per al castellà Gavarró *et al.* (2010) i, per al grec modern, Tsakali i Wexler (2004).

La proposta de Gavarró, Torrens i Wexler (2010) estableix per tant una relació entre l'existència de concordança de participi i l'omissió de clític i el mètode utilitzat per falsificar aquesta predicció va ser un experiment d'elicitació en nens parlants de català i de castellà. Els resultats que van obtenir apareixen a les taules 1 i 2.

Taula 1: Omissió i producció de clítics de 3ª persona en català

Edat	Clític	Omissió de clític	SD ple
2 anys	7/27 (25.9%)	20/27 (74.1%)	0
3 anys	30/44 (68.2%)	11/44 (25%)	3/44 (6.8%)
4-5 anys	45/47 (95.7%)	2/47 (4.2%)	0

Els resultats de Gavarró *et al.* (2010) per al català corroboren la hipòtesi del UCC, ja que els nens de 2 anys (que es trobaven encara dins de l'estadi en què és operatiu el UCC) tenen una omissió que s'aproxima al 75%. En canvi, a mesura que ens allunyem de l'estadi de les dues paraules, que se sol abandonar al voltant dels 3 anys, el percentatge d'omissió baixa i als 4-5 anys, l'omissió és molt poc representativa. En canvi l'omissió en castellà és poc representativa a qualsevol edat.

Taula 2: Omissió i producció de clítics de 3ª persona en castellà

Edat	Clític	Omissió de clític	SD ple
2 anys	40/40 (100%)	0	0
3 anys	39/40 (97.5%)	1/40 (2.2%)	0
4-5 anys	40/40 (100%)	0	0

Comparant les taules 1 i 2 observem que efectivament hi ha una relació estreta entre l'existència de concordança de participi quan es tracta l'omissió de clític, ja que en castellà la producció s'aproxima al 100% ja des de les primeres produccions als 2 anys i l'omissió és merament testimonial, mentre que en català, com ja hem comentat, l'omissió és molt alta, sobretot en els infants més petits que es troben encara en el període de maduració.

Pel que ens ocupa en aquest treball, és a dir, pel que fa als clítics de primera i segona persona, la predicció és ben diferent. Com que aquests clítics en català no presenten concordança de participi i, per tant, no requereixen una doble comprovació de trets, per la nostra hipòtesi no esperem que hi hagi omissió.

- (6) a. M'ha pegat/*pegada a la cama.
- b. T'ha pegat/*pegada a la cama.
- (7) a. *M'ha pentinada
- b. *T'ha pentinada

Des d'un punt de vista morfològic, els pronoms clítics de primera i segona persona, que són els que ens ocupen, presenten flexió de nombre (*em/ens* i *et/us*). La primera i la segona persona gramatical, a més, no tenen ni gènere ni formes exclusivament reflexives, que només existeixen per a la tercera persona (Todolí, 2002).

Pel que fa l'ordre de paraules, els clítics del català poden aparèixer en diverses posicions. D'una banda, precedint el verb, quan aquest és finit, i seguint-lo quan és no finit (12).

- (12) a. La veig. b. *Veig-la
c. Puc recordar-la d. *Puc la recordar

Per últim, convé esmentar que els pronoms de primera i segona persona són intrínsecament dítics, ja que remeten a l'emissor i al receptor, respectivament.

Aquest treball té per finalitat observar el comportament dels infants parlants del català pel que fa la producció de clítics de primera i segona persona a través d'un experiment d'elicitació. Segons les hipòtesis exposades anteriorment, no esperem que hi hagi omissió significativa en els clítics de primera i segona persona, ja que no presenten concordança de participi. L'experiment que proposo té un antecedent proper, Rafel (2013), que tenia els mateixos objectius. El segon objectiu del treball és comprovar si la simplificació del mètode experimental té alguna relació amb els resultats obtinguts.

1.3 Antecedents

Silva (2008) va estudiar la producció de clítics de primera, segona i tercera persona, així com també datius, reflexius i no argumentals del portuguès europeu. Aquesta autora s'allunya del principi del UCC i aposta per la hipòtesi de la maduració de complexitat de Costa i Lobo (2007). Aquesta teoria apel·la a la complexitat del sistema lingüístic per explicar que els nens parlants de portuguès europeu ometen clítics fins una edat tardana. Aquesta complexitat es deu, per exemple, a la posició variable dels pronoms enclítics (8a) o proclítics (8b) i a l'existència d'objectes nuls en aquesta llengua (9).

- (8) a. Porque é que foste-me interromper?
b. Eu nunca *te* menti

- (9) a.O Afonso comprou um perfume e ofereceu [] à Teresa.
 b.O Afonso comprou um perfume e ofereceu-o à Teresa.

La tasca d'elicitació de Silva (2008) per als clítics de primera i segona persona consistia en una representació amb titelles en la qual el nen interactuava. El seu mètode experimental s'exemplifica a (10).

- (10) Experimentador: - *Olha! Está aqui a Princesa. Ela tem uma escova!*
 - *Mira! Aquí hi ha la princesa. I té un raspall!*
- Princesa: - *Olá! Estás um bocadinho despenteado(a). Anda cá!*
 - *Hola! Estàs una mica despentinat(da). Vine aquí!*
- [La princesa pentina el nen]
- *Assim estàs melhor!*
 - *Així estàs millor!*
- Titella (Pinotxo): - *Olha, a Princesa lavou o(a) menino(a).*
 - *Mira, la princesa rentà el nen(a).*
- Experimentador: - *Que disparate! Não... não lavou o(a) menino(a). Diz lá ao Fantoche (Pinóquio) o que é que a Princesa fez?*
 - *Quin disbarat! No... no ha rentat el nen. Digues-li al titella Pinotxo que ha fet la princesa.*
- Resposta esperada: - *Penteou-me (pentinar-me).*

A la taula 3 que apareix a continuació es mostren els resultats de Silva (2008) pel que fa els clítics acusatius de primera i segona persona. Hem seleccionat tant els proclítics com els enclítics. No hem incorporat en aquesta taula, en canvi, els clítics en illes.

Taula 3: Resultats de Silva (2008) per al portuguès europeu

Grup d'edat		Clíctic	Forma nul·la	SD ple	Pronom fort
3 anys	1 ^a sing.	40/60 (66.66%)	4/60 (6.67%)	0/60 (0%)	16/60 (26.67%)
	2 ^a sing.	36/60 (60%)	12/60 (20%)	0/60 (0%)	12/60 (20%)
	1 ^a pl.	13/60 (21.66%)	36/60 (60%)	0/60 (0%)	11/60 (19.34%)
	2 ^a pl.	6/60 (10%)	41/60 (68.33%)	0/60 (0%)	13/60 (21.66%)
4 anys	1 ^a sing.	93/108 (86.11%)	10/108 (9.25%)	0/108 (0%)	5/108 (4.62%)
	2 ^a sing.	85/108 (78.70%)	15/180 (13.88%)	0/180 (0%)	8/108 (7.40%)
	1 ^a pl.	68/108 (62.96%)	25/108 (23.14%)	0/108 (0%)	15/108 (13.88%)
	2 ^a pl.	66/108 (61.11%)	24/180 (22.22%)	0/180 (0%)	18/108 (16.66%)
5 anys	1 ^a sing.	79/84 (94.04%)	4/84 (4.76%)	0/84 (0%)	1/84 (1.19%)
	2 ^a sing.	78/84 (92.85%)	2/84 (2.38%)	0/84 (0%)	4/84 (4.76%)
	1 ^a pl.	67/84 (79.76%)	11/84 (13.09%)	0/84 (0%)	6/84 (7.14%)
	2 ^a pl.	68/84 (80.95%)	3/84 (3.57%)	0/84 (0%)	13/84 (15.47%)
Adults	1 ^a sing.	60/60 (100%)	0/60 (0%)	0/60 (0%)	0/60 (0%)
	2 ^a sing.	60/60 (100%)	0/60 (0%)	0/60 (0%)	0/60 (0%)
	1 ^a pl.	60/60 (100%)	0/60 (0%)	0/60 (0%)	0/60 (0%)
	2 ^a pl.	60/60 (100%)	0/60 (0%)	0/60 (0%)	0/60 (0%)

Els nens parlants de portuguès europeu van produir al voltant d'un 60% de clítics de primera i segona persona, si més no en singular, però menys en plural (entre els 3 i 4 anys). Entre les respostes recollides per Silva (2008) també s'hi troben pronoms forts (opció acceptada per la gramàtica adulta) i objectes nuls (no vàlids en portuguès europeu adult en aquests contextos). L'experiment de Silva (2008) no va ser del tot satisfactori pel que fa l'elicitació dels plurals. Aquesta diferenciació entre singular i plural dels resultats és inesperada i s'hauria d'atribuir més aviat a problemes amb el disseny experimental.

Tot i que hi ha un objecte nul en portuguès europeu que produeixen tant adults com els nens, els pronoms nuls en portuguès no es troben amb la primera i la segona persona, com podem observar a (11). Per aquest motiu, és possible comparar els nostres resultats de primera i segona persona amb els de Silva (2008), cosa que faré a la discussió.

(11) Não *(me) convidaste para a tua festa.

Não *(te) convido para a minha festa.

Posteriorment, Rafel (2013) replica l'experiment de Silva (2008) per al català. Els resultats de Rafel (2013) també mostren certes asimetries entre el singular i el plural i, en les tasques d'elicitació de plurals, trobem una llarga llista de clítics produïts no esperats. A continuació mostrem els resultats de Rafel (2013) segons la persona gramatical esperada.

Taula 4: Resultats de Rafel (2013) per la primera persona del singular

Grup d'edat	Clític esperat	Omissió	Clític no esperat	Altres clítics	SD ple	Infinitiu	Altres	N/C
3 anys	12/24 (50%)	1/24 (4.16%)	0/24 (0%)	0/24 (0%)	0/24 (0%)	3/24 (12.5%)	0/24 (0%)	8/24 (33.33%)
4 anys	19/30 (63.3%)	3/30 (10%)	0/30 (0%)	0/30 (0%)	0/30 (0%)	4/30 (13.3%)	1/30 (3.3%)	3/30 (10%)
5 anys	6/10 (60%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	2/10 (20%)	0/10 (0%)	2/10 (20%)
Adults	16/22 (72.72%)	1/22 (4.54%)	3/22 (13.63%)	1/22 (4.54%)	1/22 (4.54%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)

Taula 5: Resultats de Rafel (2013) per la segona persona del singular

Grup d'edat	Clític esperat	Omissió	Clític no esperat	Altres clítics	SD ple	Infinitiu	Altres	N/C
3 anys	10/24 (41.6%)	6/24 (25%)	2/24 (8.3%)	1/24 (4.1%)	0/24 (0%)	0/24 (0%)	1/24 (4.16%)	4/24 (16.6%)
4 anys	20/30 (66.6%)	3/30 (10%)	1/30 (3.33%)	0/30 (0%)	1/30 (3.33%)	3/30 (10%)	1/30 (3.3%)	1/30 (3.3%)
5 anys	9/10 (90%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	1/10 (10%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)
Adults	9/22 (40.90%)	1/22 (4.54%)	1/22 (4.54%)	9/22 (40.90%)	2/22 (9.09%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)

Taula 6: Resultats de Rafel (2013) per la primera persona del plural

Grup d'edat	Clític esperat	Omissió	Clític no esperat	Altres clítics	SD ple	Infinitiu	Altres	N/C
3 anys	4/24 (16.6%)	5/24 (20.83%)	4/24 (16.66%)	1/24 (4.16%)	3/24 (12.5%)	4/24 (16.6%)	1/24 (4.16%)	2/24 (8.33%)
4 anys	15/30 (50%)	6/30 (20%)	5/30 (16.66%)	0/30 (0%)	0/30 (0%)	2/30 (6.66%)	2/30 (6.66%)	0/30 (0%)
5 anys	1/10 (10%)	1/10 (10%)	5/10 (50%)	1/10 (10%)	1/10 (10%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	1/10 (10%)
Adults	7/22 (31.84%)	2/22 (9.09%)	13/22 (59.09%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)

Taula 7: Resultats de Rafel (2013) per la segona persona del plural

Grup d'edat	Clític esperat	Omissió	Clític no esperat	Altres clítics	SD ple	Infinitiu	Altres	N/C
3 anys	6/24 (25%)	5/24 (20.83%)	1/24 (4.16%)	5/24 (20.83%)	0/24 (0%)	4/24 (16.6%)	0/24 (0%)	3/24 (12.5%)
4 anys	20/30 (66.6%)	1/30 (3.3%)	5/30 (16.66%)	1/30 (3.3%)	0/30 (0%)	1/30 (3.33%)	2/30 (6.66%)	0/30 (0%)
5 anys	8/10 (80%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	2/10 (20%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)	0/10 (0%)
Adults	8/22 (36.36%)	0/22 (0%)	8/22 (36.36%)	6/22 (27.27%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)	0/22 (0%)

Com podem veure, el grup de control d'aquest experiment va produir diversos errors, fet que ens fa pensar que el mètode no era prou encertat, ja que no esperaríem omissió o producció de clítics no esperats en els adults. El nombre d'ítems no contestats també és força alt. Per últim, els subjectes de totes les edats produeixen clítics diferents dels esperats, sobretot en el plural. Aquests problemes motiven el meu disseny experimental.

2. DISSENY EXPERIMENTAL

2.1 Mètode i material

El model d'elicitació és una tècnica experimental dissenyada per revelar la gramàtica dels nens fent que produeixin determinades estructures oracionals. En aquest cas, els nens han estat orientats a produir clítics de primera i segona persona singulars. Simulant el context d'un joc, els nens interactuen amb una titella. El joc està orquestrat

de manera que incorpora contextos que estan associats a la producció de l'estructura que s'està investigant (Thornton, 1998).

El meu experiment ha estat dissenyat per elicitat clítics de primera i segona persona en nens de 2 a 4 anys. Per al seu disseny he seguit el model d'elicitació que s'ha utilitzat en treballs com els de Rafel (2013), Silva (2008) i Gavarró *et al.* (2010). Tenint en compte els problemes d'elicitació tant de Silva (2008) com de Rafel (2013), he dissenyat un nou experiment que elimina els contrastos de nombre i se centra només en els ítems singulars per elicitat els clítics d'objecte de primera i la segona persona (no hi ha cap hipòtesi que ens faci pensar que els resultats del plural haurien de ser diferents dels del singular). A més, he mantingut el nombre d'ítems experimentals usats per Rafel (2013), és a dir, 4 de primera persona i 4 de segona persona (8 en total). Respecte l'experiment de Rafel (2013), però, he simplificat les històries: només hi intervé un experimentador i un titella, a diferència de Rafel (2013) que utilitzà més d'un putxinel·li en cada ítem experimental. Durant la prova, el titella ha d'ajudar a l'experimentador a mantenir l'atenció del nen i centrar-lo en la història (Thornton, 1998), de manera que, eliminant un dels titelles, hem aconseguit captar més l'atenció del nen i involucrar-lo més en el desenvolupament de la història. L'eliminació d'un titella m'ha permès reduir també la duració de cada ítem experimental, fet que també ha contribuït a mantenir l'atenció en la història dels més petits.

Aquesta modificació ha estat sobretot enfocada a realitzar l'experiment amb els nens de dos anys, edat de la qual no es disposa de dades ni en català ni en portuguès europeu. D'altra banda, també he canviat els verbs a elicitat perquè siguin verbs coneguts tant per un infant de 2 anys com de 4 i que siguin fàcils de simular amb titelles. Els verbs escollits han estat: *pentinar*, *pegar*, *embrutar* i *tapar*. Cada verb apareix en dos ítems experimentals, un de primera persona i un de segona.

El mètode utilitzat difereix del de Schaeffer (2000) i parcialment del de Rafel (2013) en el sentit que no s'utilitza la correcció de l'experimentador:

- (12) Experimentador 1: - *Guarda. Qui abbiamo Pluto, e la sirenetta, e un pettine. Guarda, che bei capelli biondi che ha la sirenetta! Sono un po' in disordine. Perciò, Pluto pettina la sirenetta.*

- Mira. Aquí tenim el Pluto, i la sirenetta i una pinta. Mira, quins cabells rossos més bonics que té la sirenetta. Estan una mica despentinats. Per això, el Pluto pentina la sirenetta.

Raja: - *Io so cosa succede! Pluto lava la sirenetta!*

- Jo sé què passa! El Pluto renta la sirenetta!

Nen: - *No!*

- No!

Raja: - *Perchè? Pluto non lava la sirenetta?*

- Per què? El Pluto no renta la sirenetta?

Exp.: - *Allora, dillo tu a Raja: cosa fa Pluto allà sirenetta?*

- Aleshores, digues-l'hi tu a Raja: què fa el Pluto a la sirenetta?

RESPOSTA ESPERADA: - *La pettina. La pentina.*

La correcció no és possible en aquest nou disseny experimental ja que l'única manera de referir-se a una primera o segona persona és per mitjà d'un pronom, que és precisament el que es vol elicitat i que, per tant, l'experimentador no pot produir en el context immediat a l'elicitació. El nou mètode experimental és el que es presenta a (13). Als annexos es poden veure els ítems experimentals complets i també els materials utilitzats en la presentació de l'experiment (titelles i estris).

(13) - El rei m'ha dit que avui ens acompanya un nen/a molt guapo/a, però està una mica despentinat/da!

[*El rei pentina el nen i mentre...*]

- Oh! Què fa el rei?

RESPOSTA ESPERADA: - *Pentinar-me / Em pentina.*

2.2 Subjectes

Com que el UCC és actiu fins als 3 anys, és important incloure a l'experiment nens en tota aquesta franja d'edat ja que és quan aquesta restricció es troba operativa. Després dels 3 anys el que esperaríem és que els nens utilitzin les mateixes construccions que els adults. En aquest punt, el meu treball divergeix del de Silva (2008) i Rafel (2013) ja que els participants més joves que he seleccionat tenen 2 anys, a diferència dels seus en què els més petits tenien 3 anys. A més, també he realitzat el test a nens de 3 i 4 anys. Dels subjectes testats, 21 són parlants del català nord-occidental (del municipi de Sucs i d'Almacelles) i 23 de català central (de Barcelona). Pel que fa el grup de control, he seleccionat 10 adults: 7 parlants de català nord-occidental i 3 parlants de català oriental. Aquestes dues varietats de català no difereixen pel que fa a l'absència de concordança de participi amb els clítics d'objecte de primera i segona persona. En aquestes dues varietats del català, els clítics només difereixen en la posició de l'epèntesi com podem observar a (14), tot i que aquesta diferència desapareix quan el clíctic es troba en posició postverbal (15).

- (14) a. Em [əm] pentina (català central)
b. Me [me] pentina (català nord-occidental)
- (15) a. Pentinar-me [mə] (català central)
b. Pentinar-me [me] (català nord-occidental)

A mode de repàs històric de la distribució epentètica d'aquest clíctic podem referenciar Fischer (2006 : 5).

Three different stages can be detected. Stage one ranges from the very first texts to the end of the 13th century and shows two distinct morphological forms for most clitics, e.g. with respect to 1sg the forms [m] next to [me] are attested. Stage two ranges from the 14th century to the 20th century and introduces the so-called epenthetic vowel. The form [em] is attested in very specific contexts that seem to be very much dependent on syntax. Stage

three starts at the end of the 19th century and continues until today. Here we find the distribution of [em] – [m] – [əm] etc. that Modern Catalan still shows.

De tots els subjectes seleccionats se n'ha eliminat un de quatre anys ja que va respondre malament a totes les preguntes. La resta de subjectes enquestats apareixen a la taula següent.

Taula 8: Subjectes

	#	mitjana d'edat	rang d'edat
2 anys	16	2;8,29	2;3,4–2;11,25
3 anys	19	3;5,0	3;0,15–3;11,1
4 anys	9	4;6,18	4;1,19–4;11,0
total	44	3;8,25	2;3,4–4;11,0
Adults	10		

2.3 Procediment

Els nens van participar en l'experiment individualment a la seva escola, en una aula a part d'aquella on feien classe. Se'ls va demanar que escoltessin unes històries curtes amb atenció i que responguessin una petita pregunta al final. Els nens no van realitzar cap ítem de prova ni tampoc se'ls va donar cap *feedback* sobre les respostes que van proporcionar, tot i que sí que se'ls va encoratjar a contestar tots els ítems. Si el nen romania en silenci en alguna de les preguntes, se li repetia aquella història un cop acabades la resta d'històries. El grup de control va realitzar l'experiment a casa, també en una habitació tranquil·la i individualment.

2.4 Codificació dels resultats

Els resultats s'han codificat com (i) en blanc o irrellevant (quan el nen produeix per exemple un SD: *la cama!*) i (ii) respostes vàlides, que inclouen el verb amb clíctic (16), el verb sense objecte (amb omissió de clíctic) (17) i verb amb SD ple (18). A més, en la codificació s'ha distingit entre clíctics de primera i segona persona i verbs finits i no finits (19). Per tant, les respostes vàlides han estat codificades en dotze tipus.

(16)	Em pega.	(Karla, 2;03,04)
(17)	Tapa.	(Maria, 2;10,04)
(18)	Tapar les cames.	(Joel, 2;05,12)
(19)	Pegar.	(Albert, 2;08,29)

2.5 Anàlisi estadística

Per l'anàlisi de l'omissió dels clítics s'ha utilitzat el model de regressió logística (Hosmer i Lemeshow, 2000) que té en compte que un individu produeix més d'una resposta (mesures repetides) amb una variable binària de resposta on 1 és ommissió i 0, una altra resposta vàlida. Les covariables incloses en l'anàlisi han estat l'edat, el tipus de clíctic i la interacció entre totes dues covariables. Els resultats es proporcionen en termes de proporció estimada d'omissió i odds-ratio (OR) (amb un 95% d'interval de confiança).

L'anàlisi estadística l'ha dut a terme el Servei d'Estadística Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona utilitzant el software SAS v9.2, SAS Institute Inc., Carry, NC, USA.

3. RESULTATS

En conjunt, el nombre de respostes esperades era de 432 (54 x 8): 360 dels nens i 80 dels adults. El grup dels nens va produir un total de 30 respostes no vàlides (6.94% del total); per als adults, totes les respostes van ser vàlides. Per tant, l'anàlisi dels resultats es basa en 410 respostes.

El grup de control va produir un 100% de clítics esperats i cap cas ommissió de clítics, cosa que indica que l'experiment representa una millora substancial respecte el de Rafel (2013). En els apartats següents presentarem els resultats dels tres grups d'edat i també analitzarem individualment els nens de la franja dels 2 anys per examinar més en deteniment el seu comportament. Com que cap participant va produir SD amb verbs finits, aquesta categoria no s'inclou en la taula que segueix, que dona compte de les respostes per edat:

Taula 9: Resultats de producció/omissió de clíctic d'objecte directe de primera i segona persona (nombres absoluts i percentatges entre parèntesis)

Grup d'edat	cl +fin	om +fin	cl -fin	om -fin	SD -fin	No vàlides
2 anys	36 (28.13%)	2 (1.56%)	46 (35.94%)	18 (14.06%)	9 (7.03%)	17 (13.28%)
3 anys	79 (51.97%)	11 (7.24%)	26 (17.11%)	22 (14.47%)	1 (0.66%)	13 (8.55%)
4 anys	34 (47.22%)	0	34 (47.22%)	4 (5.56%)	0	0
Adults	54 (67.50%)	0	26 (32.50%)	0	0	0

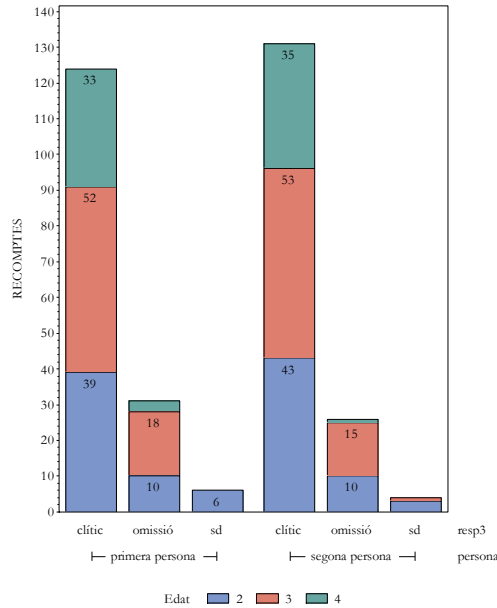
A continuació, a la taula 10, presentem els resultats de producció i ommissió de clíctics tenint en compte tres grups de respostes: clíctic, ommissió de clíctic i SD ple, ajuntant les respostes en què hi ha un verb finit i aquelles en què hi ha un verb no finit .

Taula 10: Resultats de producció/omissió de clíctic d'objecte de primera i segona persona

Grup d'edat	Clíctic	Omissió de clíctic	SD ple
2 anys	82 (73.87%)	20 (18.02%)	9 (8.11%)
3 anys	105 (75.54%)	33 (23.74%)	1 (0.72%)
4 anys	68 (94.44%)	4 (5.56%)	0

Com veiem en la taula 10, els percentatges de producció de clíctic superen els d'ommissió i les mostres de producció de SD ple són pràcticament testimonials en els diversos grups (no en trobem ja al grup dels 4 anys). La producció dels SD només és possible en la mesura que el nen es refereix a una part inalienable del cos enlloc de referir-se a ell mateix o a l'experimentador. El percentatge de producció de clíctic augmenta amb l'edat. Un resultat inesperat ha estat el de l'ommissió dels nens de 3 anys respecte els de 2, ja que ometen lleugerament més. Cal assenyalar que l'ommissió és més alta en verbs no finits que en verbs finits (taula 9). En canvi, adults i nens produeixen clíctics tant amb verbs finits com en verbs no finits i sembla que no hi ha un patró de distribució en aquest aspecte de la producció.

Aquests resultats queden reflectits en el gràfic 1, on s'observa que el grup de 4 anys és el que menys ommissió produeix mentre que els nens de 2 anys són els que acaparen la majoria de la producció dels SD plens.

Gràfic 1: Primera i segona persona segons l'edat (sense adults)

Fixem-nos ara en els resultats en funció de la persona i només focalitzant en les característiques d'omissió respecte clíctic i SD ple. A les taules 11 i 12, exposo els resultats de producció i omissió del clíctic de primera persona i el de segona separatament però tenint en compte només l'omissió respecte totes les altres respostes vàlides (clíctic o SD ple d'objecte).

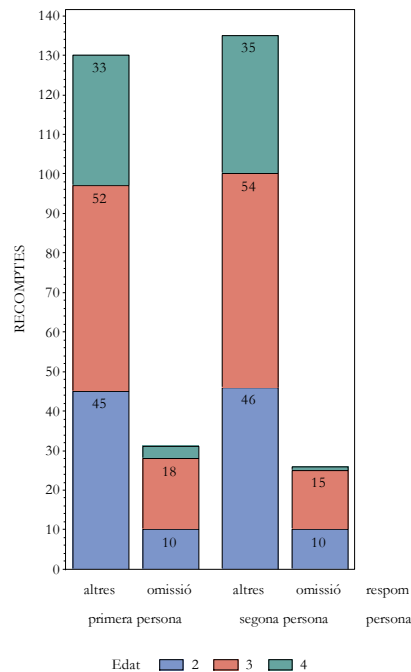
Taula 11: Resultats d'omissió i producció de clíctic de primera persona

Grup d'edat	Omissió	Clíctic + SD ple
2 anys	10 (18.18%)	45 (81.82%)
3 anys	18 (25.71%)	52 (74.29%)
4 anys	3 (8.33%)	33 (91.96%)

Taula 12: Resultats d'omissió i producció de clíctic de segona persona

Grup d'edat	Omissió	Clíctic + SD ple
2-year-olds	10 (17.86%)	46 (82.14%)
3-year-olds	15 (21.74%)	54 (78.26%)
4-year-olds	1 (2.78%)	35 (97.22%)

En el gràfic 2, podem observar els resultats d'omissió respecte la resta de respostes vàlides. L'omissió és baixa en tots els grups d'edat.

Gràfic 2: Omissió respecte de la resta de respostes vàlides

L'anàlisi estadística revela que no hi ha diferències estadísticament significatives entre la primera i la segona persona en cap dels grups d'edat analitzats. On sí que hi trobem una diferència estadísticament significativa és entre el grup dels 3 i els 4 anys, ja que els de tres anys ometen més que no pas els de quatre ($OR = 6.06$, $CI_{95\%} (OR) = (1.28, 28.70)$). No trobem diferències significatives si comparem el grup dels 2 anys amb els de 3 o el de 2 amb el de 4 anys. De fet, ja he assenyalat que els de 3 anys han omès més que no pas els de 2, fet que tampoc ens permet dir que el grup de 3 anys és lingüísticament menys madur que els de 2. Hauria estat interessant, a efectes d'aquest resultat, poder disposar d'anàlisis del MLU dels diversos grups d'edat.

Si ens centrem en la franja dels dos anys, podem observar en la taula 13 els resultats individuals; només hi ha un nen, el J2, que produeix un clíctic en totes les respostes. La resta combinen la producció de clíctics amb l'omissió i altres tipus de respostes. Tots els nens menys J2 i C utilitzen tant el clíctic amb verb finit com amb verb no finit. Els dos nens esmentats produeixen tots els seus clíctics amb verbs finits. D'altra banda, també hem observat que l'omissió, en aquesta franja d'edat, és molt més alta amb verb no finit que en verb finit.

Taula 13: Resultats individuals del grup de 2 anys

Nen	Cl + fin	Om + fin	Cl - fin	Om - fin	SD - fin	No valides
I	1		4	1	2	
A	1		4	2		1
J	1		3	1	1	2
M	2	1	4		1	
M1		1	3	3		1
B	4		1	1	1	1
A1	2		2	3	1	
R	1		4	1	1	1
K	1		4	1		2
O	2		4	1		1
I1	2		4	1	1	
J1	1		3	1	1	2
M2	3		4			1
E	1		2	1		4
C	6			1		1
J2	8					
TOTAL	36	2	46	18	9	17

3.1 Dades espontànies

Com a complement als resultats experimentals, he analitzat les produccions espontànies de tres nens catalanoparlants: la Gisela, el Guillem i la Laura, recollides a la base de dades CHILDES (McWhinney & Snow, 1985). He cercat aquells contextos d'ús de clíctic obligatori (20a), mentre que he exclòs els contextos de verbs transitius en què l'ús de clíctic és opcional (20b).

(20) a. Em pentino.

b. Prepara la carmanyola / Em prepara la carmanyola.

A la taula 14 es mostren els fitxers analitzats d'aquests tres nens detallant la producció i l'omissió de clíctics de primera i segona persona singulars. Totes les dades van acompanyades del MLU del nen en aquell fitxer.

Taula 14: Resultats de producció espontània

Fitxer	Edat	MLU	cl 1 ^a	om 1 ^a	cl 2 ^a	om 2 ^a
Gui20	1;08,00	1.36	1	0	1	0
Gui21	1;09,12	1.27	2	1	0	0
Lau26	2;02,05	1.35	2	0	0	0
Gis26	2;02,06	1.50	1	1	1	0
Lau29	2;05,08	1.64	1	1	1	0
Gis33	2;09,16	2.68	3	0	4	0
Gui37	3;01,18	2.48	3	1	12	0
Lau39	3;03,21	3.47	26	0	14	0
Gis41	3;05,15	2.66	1	0	0	0
Gis42	3;06,28	3.51	26	0	14	1
Gui43	3;07,16	2.75	13	0	0	0
Lau48	4;00,10	3.57	18	0	21	0
Total			97	4 (3.9%)	68	1 (1.4%)

Aquests resultats indiquen que l'omissió de clítics de primera i segona persona és marginal des de les primeres produccions dels infants. Aquests resultats, alhora, es poden comparar amb els percentatges d'omissió dels clítics d'objecte de tercera persona de Gavarró, Mata i Ribera (2006), que són molt més alts en els 2 i 3 anys. Els fitxers analitzats per Gavarró *et al.* (2006) corresponen a la Gisela, el Guillem i el Pep, extrets de la base de dades CHILDES, els dos primers els hem pogut observar també a la taula precedent. En aquest article s'analitzen els resultats en franges de MLU. En concret s'analitzen les produccions de la Gisela dels 1;10,7 als 4;2,3, del Guillem dels 1;1,29 als 4;0 i del Pep dels 1;1,28 als 4;0. En la taula següent observem la seva evolució.

Taula 15: Resultats de producció espontània de la Gisela, el Guillem i el Pep per MLU

MLU	Clític	Omissió	Total omiss	prod/
<1.5	13 (39.4%)	20 (60.6%)	33	
<2	7 (30.4%)	16 (69.6%)	23	
<2.5	76 (66.7%)	38 (33.3%)	114	
<3	220 (89.8%)	25 (10.2%)	245	
<3.5	310 (94.5%)	18 (5.5%)	328	
>3.5	204 (87%)	8 (3.8%)	212	
Total	830 (87%)	125 (13%)	955	

Els resultats mostren que hi ha un període d'omissió opcional que s'estén més enllà de les primeres produccions i que acaba amb l'MLU <3 per a la Gisela i el Guillem i amb l'MLU <3.5 per al Pep.

Els nostres exemples d'omissions en producció espontània extrets de CHILDES són:

(21)	No ui aiar ('no em vull banyar')	[Guillem, 1;9,12]
(22)	- MAR: t'agrada molt bé	[Gisela, 2;2,11]
	- CHI: agrada (enlloc de 'M'agrada')	
(23)	- JOA: és una sabata petita	[Laura, 2;5,8]
	- CHI: poses? (enlloc de 'Me la poses?')	
(24)	Que es has fet moure ('M'has fet moure')	[Guillem,3;1,18]
(25)	Tu fet sang (enlloc de 'Tu t'has fet sang')	[Gisela, 3;6,28]
(26)	Menja-la (enlloc de 'Menja-te-la')	[Laura, 4;0,10]
(27)	On puc amagar? (enlloc de 'On em puc amagar?')	[Laura, 4;0,10]

4. DISCUSSIÓ

Hi ha molts pocs treballs que tractin la producció dels clítics de primera i segona persona en l'adquisició de les llengües romàniques. A continuació, compararem els nostres resultats amb els de Rafel (2013) pel català, els de Silva (2008) pel portuguès europeu i els de Tuller, Delage, Monjauze, Piller i Barthez (2011) pel francès. A més, també acararem els resultats de dades espontànies del català recollits de CHILDES amb els obtinguts per Coene i Avram (2011) pel romanès. Finalment, sota les prediccions del UCC, observarem les diferències entre la producció de clítics de primera i segona persona, respecte els de tercera persona de Gavarró *et al.* (2010).

4.1 Comparació amb els resultats existents pel català

Els resultats exposats en el punt anterior milloren els de Rafel (2013) en la mesura que presenten un percentatge menor de respostes no vàlides (del 21.87% al 6.94%) i no hi ha producció de clítics no esperats. El fet que els adults no produïssin cap error demostra que s'ha millorat substancialment el disseny experimental.

Fixant-nos només en la producció i l'omissió de clítics, explicitada en la taula 16, observem que la producció de clítics, tant en els 3 anys com en els 4, és veu àmpliament millorada. A més, també he aconseguit disminuir el percentatge d'omissió en els dos grups d'edat i en els adults. Pel que fa a la producció de clítics de Rafel (2013) de la taula següent, només hi incloc els clítics esperats i no hi incloc els clítics no esperats que va atestar (les taules 4, 5, 6 i 7 mostren els resultats de Rafel complets). Pel que fa al nombre, de l'experiment de Rafel (2013), només n'hem extret les dades dels clítics de primera i persona singulars, deixant de banda els plurals.

Taula 16: Comparació de la producció/omissió de clítics de primera i segona persona singulars en Rafel (2013) i aquest treball

Grup d'edat	Rafel (2013)		el meu experiment	
	Clític	Omissió de clític	Clític	Omissió de clític
2 anys	-----	-----	73.87%	18.02%
3 anys	41.66%	14.58%	75.53%	23.74%
4 anys	65%	10%	94.44%	5.56%
5 anys	75%	0%	-----	-----
Grup control	56.81%	4.54%	100%	0%

El grup de control de Rafel (2013) va produir un 18.18% d'altres clítics i un 28.40% de clítics no esperats. Rafel reconeix certa dificultat a l'hora d'elicitar clítics plurals i atribueix aquests resultats al fet que els adults, en moltes històries, contestaven amb un clític de tercera persona, ja que responien a l'experimentador i no als titelles, que eren els que realment formulaven la pregunta. Aquesta resposta s'explica si es té en compte que els adults poden posar en dubte que els titelles parlin i pensen que qui pregunta no són els putxinel·lis sinó l'experimentador, com un agent extern.

La modificació del disseny experimental (amb l'existència d'un únic titella, l'eliminació dels clítics plurals i la simplificació del diàleg sense correccions) m'ha permès doncs millorar tant els resultats de producció de clítics com disminuir els percentatges d'omissió respecte Rafel (2013). Pel que fa la producció dels clítics, s'ha incrementat un 33.87% als 3 anys i un 29.44% als 4 anys i s'ha arribat al llindar del 100% en els adults, mentre en l'experiment de Rafel (2013) arribaven al 56.81%. En referència a l'omissió, he de destacar que en la franja dels 3 anys el meu percentatge d'omissió

supera el de Rafel, per les peculiaritats assenyalades més amunt que afectaven el grup dels 3 anys. L'omissió en el grup dels 4 anys s'ha reduït a la meitat i l'omissió en els nens de 2 anys també és baixa.

4.2 L'adquisició en altres llengües romàniques

Comparem ara els resultats de Silva (2008) amb els del meu experiment. Pel que fa al nombre, de l'experiment de Silva (2008) només s'han extret les dades dels clítics de primera i persona singulars, deixant de banda els plurals que es poden consultar a la taula 3.

Taula 17: Comparació de la producció/omissió de clítics de primera i segona persona en Silva (2008) i aquest treball

Grup d'edat	Silva (2008)			el meu experiment			
	Clític	Forma nul·la /Omissió	SD ple	Pronom fort	Clític	Omissió	SD ple
2 anys	-----	-----	-----	-----	73.87%	18.02%	8.11%
3 anys	63.33%	13.33%	0%	23.33%	75.54%	23.74%	0.72%
4 anys	82.40%	11.57%	0%	6.01%	94.44%	5.56%	0%
5 anys	93.45%	3.57%	0%	2.97%	-----	-----	-----
6 anys	98.75%	1.25%	0%	0%	-----	-----	-----
Grup control	100%	0%	0%	0%	100%	0%	0%

Podem observar a primer cop d'ull que s'ha millorat la producció de clític, segurament per la millora del disseny experimental. Si bé l'omissió en els 3 anys és més alta en el meu experiment, es deu al fet que en portuguès europeu els nens van donar altres respostes com ara pronoms forts (23.33%); contestació que no té lloc en els meus resultats.

Silva (2008) detalla que, segons les dades que va recollir, els infants portuguesos ometen clítics i utilitzen la construcció d'objecte nul. Troba formes nul·les en tots els contextos, normalment en illes (on l'objecte nul no és possible) i també amb pronoms reflexius i argumentals (casos en què tampoc hi hauria d'haver construccions d'objecte nul), en totes les franges d'edat (dels 3 als 6 anys). Per tant, considera que aquesta ommissió

en contextos d'alternança amb objecte nul es deu a una sobregeneralització d'aquesta construcció. Com ja hem comentat anteriorment, Silva defensa la idea que els infants parlants de portuguès europeu ometen més del que esperariem ja que tenen un sistema lingüístic més complex. Si comparem el portuguès europeu amb el català observem que l'alt percentatge d'omissió/pronom nul es deu als pronoms nuls del portuguès (que no es donen en català). Si Silva té raó, aleshores no esperem que els resultats del portuguès europeu siguin només imputables a l'efecte del UCC.

Tuller, Delage, Monjauze, Piller i Barthez (2011) van realitzar un experiment per observar la producció de clítics amb diversos tipus de població (adolescents amb Trastorn Específic del Llenguatge, pèrdua d'audició, etc.) així com també amb 24 nens de 6 anys amb desenvolupament típic i 12, d'11 anys, també amb desenvolupament típic. En el seu disseny experimental, el subjecte prenia part del rol com un dels personatges. El mètode utilitzat en aquest experiment s'exemplifica a (30).

- (30) Experimentador: - *Lui, il dit "Eh Marie, que fait l'abeille?". Toi, tu es Marie, qu'est-ce que tu répons?*
- Ell, ell diu "Ei, Maria, què fa l'abella?" Tu, tu que ets la Maria, què respos?

Resposta esperada: *Elle me pique / M'ha picat.*

Aquest mètode no hagués estat l'apropiat pels nens més petits del nostre experiment ja que hagués propiciat certa confusió als infants i crec que haurien contestat amb clítics no esperats. Deixant de banda aquest aspecte metodològic, Tuller *et al.* (2011 : 426) mostren que els clítics acusatius de tercera persona van ser produïts menys cops que els de primera i segona persona. Aquesta conclusió dóna cert avantatge en la producció de la primera i la segona persona respecte la tercera. Els autors atribueixen aquestes diferències a la referencialitat dels clítics.

The distinction between third person, on the one hand, and first and second person, on the other hand, has long been recognized. While first and second person pronouns are discourse-dependent, in that their reference is tied to speech act (first person is the speaker and second person is the addressee),

third person pronouns are discourse-independent, as their reference is fundamentally syntactic.

Per a Tuller et al. (2011) això fa esperar que els clítics de primera i segona persona es produeixin de forma més semblant a la gramàtica adulta que no pas els de tercera persona. Les prediccions d'aquesta hipòtesi són diferents de les prediccions del UCC (per exemple, la predicció és que la tercera persona sempre serà una adquisició tardana, cosa que els resultats de Tsakali i Wexler (2004) i Gavarró et al. (2010) desmenteixen). Una dada sorprenent de l'estudi de Tuller *et al.* és que els nens amb desenvolupament típic són grans (tenen 6 i 11 anys) i, en aquesta edat, esperaríem construccions adultes. A efectes del meu treball el rellevant és que els clítics de primera i segona persona es produeixen a nivells adults als 6 anys.

No hi ha més estudis experimentals pel que fa la producció de clítics de primera i segona persona en les llengües romàniques. A l'article de Coene i Avram (2011) s'analitzen les produccions espontànies de tres nens parlants de romanès d'edats 1;9-2;1, 2;0-2;11 i 2;0-2;11. Les autores constaten la producció de clítics des d'una edat primerenca (en l'estadi de les dues paraules). L'estudi conclou que, en termes d'emergència, sembla no haver-hi cap asimetria pel que fa la persona dels clítics, ja que un infant produeix tant clítics de primera i segona persona, com d'altres de tercera, a la mateixa edat. Una altra de les deduccions de l'estudi és que no hi ha omissió estadísticament significativa dels clítics de primera i segona persona i que, a més a més, el seu rendiment màxim s'aconsegueix poc després de les primeres produccions. Els clítics de tercera persona, en canvi, tot i que emergeixen primerencament, continuen essent omesos (tot i que a ratis baixos) quan el percentatge d'omissió dels de primera i segona persona és del 0%.

Recapitulant, els estudis experimentals o de dades espontànies realitzats en llengües romàniques apunten que els clítics de primera i segona persona es produeixen en edat primerenca i que, a més, donen lloc a una omissió molt baixa, gairebé anecdòtica. Aquesta omissió és més alta en portuguès europeu, com hem pogut veure en l'estudi de Silva (2008), ja que la gramàtica adulta permet objectes nuls, construcció que no pot constar com a omissió de clíctic.

4.3 Una comparació amb els clítics de tercera persona

Comparem ara les meves dades experimentals amb les que figuren en l'article de Gavarró, Torrens i Wexler (2010) per al clíctic d'objecte de tercera persona del català. Segons la hipòtesi del UCC de Wexler (1998), els clítics de tercera persona són opcionalment omesos a causa de la doble comprovació de trets, causada per la concordança del participi. La nostra predicció és que, com que els clítics de primera i segona persona no donen lloc a concordança de participi, res fa esperar la seva omisió. D'aquesta manera, la predicció és que els nens haurien de realitzar millor els clítics de primera i segona persona que no els de tercera.

En l'experiment de Gavarró *et al.* (2010), els infants van contestar 8 ítems (4 que corresponien al temps present i 4 al present perfect). Per a la comparació he tingut només en compte els corresponents al present, ja que ha estat el temps utilitzat en el meu experiment, i a més tots els ítems eren singulars, com al meu experiment. Als resultats experimentals originals publicats l'any 2010 s'hi han afegit les produccions de dos infants més. A la taula 18 es mostren els detalls dels subjectes.

Taula 18: Subjectes

	#	Mitjana d'edat	Rang d'edat
2 anys	9	2;06,03	1;10–2;11,24
3 anys	11	3;07,01	3;00,08–3;10,20
4 anys	13	4;07,02	4;03,01–5;01
Total d'infants	33	4;01,04	1;10–5;01

A Gavarró *et al.* (2010) les respostes no vàlides van sumar un total del 5.30%. He afegit a les dades de Gavarró *et al.* la distinció entre verbs finits i no finits, que no es contemplava en l'article original, per poder fer una comparació en igualtat de condicions amb els meus resultats. Els resultats apareixen a la taula 19, i és important destacar que l'omissió en aquest cas és molt alta amb els verbs finits.

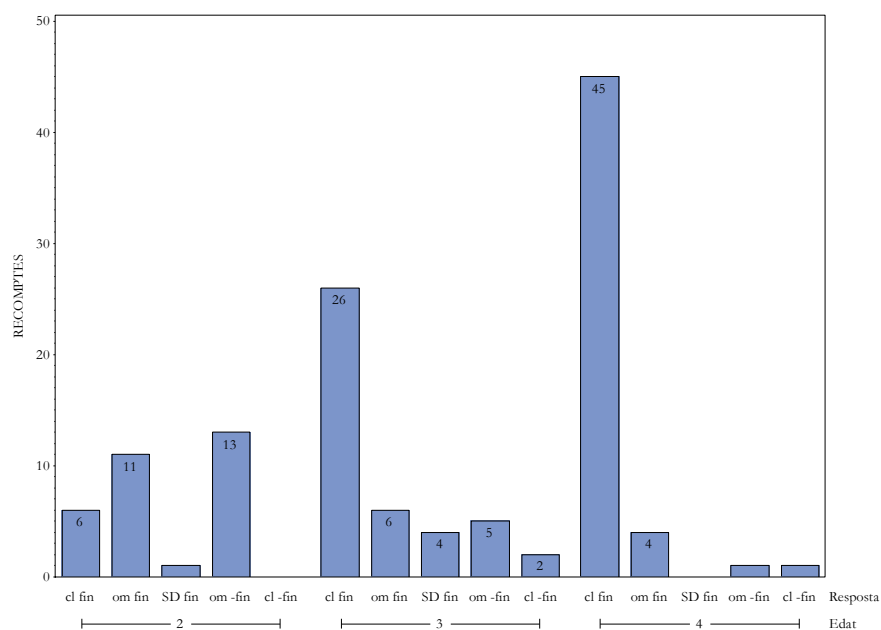
Taula 19: Resultats de producció i omisió del clíctic d'objecte de tercera persona

Grup d'edat	cl +fin	om +fin	cl -fin	om -fin	+fin SD ple
2 anys	6 (19.35%)	11 (35.48%)	0	13 (41.94%)	1 (3.23%)
3 anys	26 (60.47%)	6 (13.95%)	2 (4.65%)	5 (11.63%)	4 (9.30%)
4 anys	45 (88.24%)	4 (7.84%)	1 (1.96%)	1 (1.96%)	0

Si comparem els resultats d'aquesta taula amb els de la taula 9, no només podem constatar que l'omissió és més alta en verbs finits, sinó que també podem destacar que hi ha una producció molt menor de clítics amb verbs no finits. A més, els nens produeixen SD plens amb verbs finits. Agrupant els resultats en les categories de clíctic, omisió i SD ple, són els de la taula 20. Aquests resultats es poden observar també en el gràfic 3.

Taula 20: Producció i omisió del clíctic de tercera persona

	clíctic	omissió	SP ple
2 anys	19.35%	77.42%	3.23%
3 anys	65.12%	25.58%	9.30%
4 anys	90.2%	9.80%	0

Gràfic 3: Resultats de producció i omisió del clíctic d'objecte de tercera persona

En el cas de la tercera persona, la producció de clítics creix substancialment un cop l'infant ha abandonat la fase dels infinitius opcionals i, per tant, aquest tipus de construccions, en què es veu involucrada la concordança de participi, deixen de ser problemàtiques. Precisament, és l'edat en què el nen abandona l'etapa del UCC.

Com que hem vist que no hi ha diferències estadísticament significatives entre els clítics de primera i segona persona, podem comparar la taula 10 (que repetim per al lector) amb la taula 20.

Taula 10: Resultats de producció/omissió de clíctic d'objecte de primera i segona persona

Grup d'edat	Clíctic	Omissió de clíctic	de SD ple
2 anys	82 (73.87%)	20 (18.02%)	9 (8.11%)
3 anys	105 (75.54%)	33 (23.74%)	1 (0.72%)
4 anys	68 (94.44%)	4 (5.56%)	0

D'entrada observem que l'omissió és més alta en els clítics de tercera persona que no en els de primera i segona. Aquesta diferència ha desaparegut ja als 3 anys, quan el nen surt de l'edat en què és actiu el UCC. Les mitjanes estimades d'omissió són de 0.34 ($CI_{95\%} = (0.22, 0.48)$) pels clítics de tercera persona i només 0.14 ($CI_{95\%} = (0.08, 0.21)$) pels clítics de primera i segona persona. L'odds ratio dels clítics de primera i segona persona respecte els clítics de tercera persona és de 0.31 ($CI_{95\%}(OR)=(0.14, 0.70)$). El que ens indiquen aquestes dades és que la probabilitat d'ometre un clíctic de tercera persona és molt més alta que la probabilitat d'ometre'n un de primera o segona persona.

Per edats, la mitjana estimada d'omissió és de 0.18 ($CI_{95\%} = (0.09, 0.31)$) per la primera i la segona persona i 0.77 ($CI_{95\%} = 0.52, 0.91$) per la tercera, als 2 anys; 0.23 ($CI_{95\%} = (0.14, 0.36)$) per la primera i la segona persona i 0.25 ($CI_{95\%} = 0.1, 0.46$) per la tercera persona als 3 anys i 0.05 ($CI_{95\%} = (0.01, 0.16)$) per la primera i la segona persona i 0.10 ($CI_{95\%} = (0.03, 0.24)$) per a la tercera persona als 4 anys..

Pel que fa la interacció entre la persona dels clítics i l'edat dels nens, l'estadística revela que als dos anys hi ha diferències estadísticament significatives entre la primera i

la segona persona respecte de la tercera persona. En aquesta edat, l'omissió estimada dels clítics de primera i segona persona és de 0.18 ($CI_{95\%}=(0.09, 0.31)$) mentre que l'omissió estimada dels de tercera és de 0.77 ($CI_{95\%}=(0.52, 0.91)$). L'omissió estimada dels clítics de tercera persona als 3 anys és de 0.25 ($CI_{95\%}=(0.11, 0.46)$) mentre que als 4 anys és de 0.09 ($CI_{95\%}=(0.03, 0.24)$). Als quatre anys no hi ha diferències significatives entre omissió de primera/segona persona i tercera persona

Podem concloure que una de les troballes que podem fer amb la comparació d'ambdues taules és que la producció de clítics de primera i segona persona és més alta que la de tercera en els 2 i 3 anys. Les produccions dels infants de 4 anys són similars en els dos casos ja que podem dir que tenen unes produccions molt similars ja a la gramàtica adulta, però a les edats en què el UCC se suposa que és actiu hi ha diferències entre els dos tipus de clíctic.

5. CONCLUSIONS

L'objectiu d'aquest treball ha estat mirar de falsificar la hipòtesi de Gavarró *et al.* (2010), segons la qual, per efectes del UCC, no hi ha omissió dels clítics d'objecte de primera i segona persona. En quina mesura els resultats exposats a la secció 4 compleixen les nostres prediccions?

En primer lloc, hem mostrat que la producció de clítics és molt més gran en els clítics de primera i segona persona que no pas en els de tercera, als 2 i als 3 anys. Pel que fa l'omissió, els nostres resultats experimentals corroboren que, com apuntava la hipòtesi de partida, és menor pels clítics de primera i segona persona als 2 i als 3 anys. A més, hem de remarcar que entre els 2 anys i els 4 anys no hi ha cap diferència estadísticament significativa pel que fa als nivells d'omissió amb els clítics de primera/segona persona. A la franja d'edat dels 2 i els 3 anys és quan es troba operatiu el UCC i, per tant, és quan esperàvem diferències significatives entre la primera i la segona persona respecte la tercera. Els resultats indiquen que als 4 anys el nen ha sortit d'aquest procés de maduració i les seves produccions són similars a les adultes per a tots els clítics, independentment de la persona.

D'altra banda, és interessant assenyalar que l'omissió en el nostre experiment s'ha donat sobretot en els verbs no finits, que podríem dir que permeten una resposta més

genèrica que els verbs finits no permeten (e.g. Què fas? Llegir). Com he mostrat per als resultats de Gavarró *et al.* (2010), en la tercera persona l'omissió no es dona preferentment en els contextos de verbs no finits.

Aquests resultats els hem aconseguit mitjançant la millora del mètode experimental. Un dels objectius d'aquest treball, doncs, que consistia a millorar el mètode experimental per a l'elicitació de clítics de primera i segona persona s'ha assolit. L'observació d'una nova franja d'edat, la dels 2 anys, m'ha permès tenir una imatge més completa de la producció dels clítics de primera i segona persona. No ha estat necessari realitzar l'experiment amb nens de 5 anys ja que esperem que el seu comportament sigui similar al dels adults (la producció dels clítics en el nostre experiment, als 4 anys, se situa al voltant del 95%).

Si bé el treball de Gavarró *et al.* (2010) va aconseguir demostrar que hi havia dos tipus de llengües pel que fa l'omissió de clíctic apel·lant a la concordança de participi, en aquest experiment he demostrat que en les llengües, com el català, en què els clítics de primera i segona persona no donen lloc a concordança de participi, l'omissió baixa. Tot i això encara es podria millorar el mètode experimental per aconseguir uns nivells d'omissió més baixos en els 2 i 3 anys però, com hem vist també amb les dades espontànies, l'omissió d'aquests clítics és merament testimonial.

A partir d'aquest punt la recerca s'hauria de dirigir a investigar quins són els patrons de l'adquisició dels clítics en les llengües que tenen concordança de participi en la primera i la segona persona.

6. AGRAÏMENTS

En primer lloc m'agradaria donar les gràcies a les escoles que m'han obert les portes per poder fer l'experiment: l'Escola Decroly de Barcelona, l'Escola Antònia Simó i Arnó d'Almacelles i l'Escola Bressol de Sucs. També s'han d'endur part d'aquest agraïment, com no podria ser d'una altra manera, els nens i nenes que han participat en l'experiment així com també els adults que han format el grup de control.

M'agradaria expressar la meva gratitud a la meva tutora, l'Anna Gavarró, pels seus consells, el seu temps i per la projecció que ha assolit aquest treball³. I també a l'Anna Espinal, del Servei d'Estadística Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona, per l'estadística i les primeres valoracions sobre els resultats.

Per últim, gràcies a la família i els amics per haver-me escoltat, molts cops amb resignació, parlar tant i tant d'aquest experiment.

A tots, moltes gràcies.

7. BIBLIOGRAFIA

Coene, Martine i Larisa Avram (2011) (A)symmetries in the production of object clitics by Romanian children. *Studies on Language Acquisition* 43: 39–68.

Costa, João i Maria Lobo (2007) Complexidade e omissão de clítics: o caso dos reflexos. Dins de A. Coutinho i M. Lobo (eds.) *XXI Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística. Textos seleccionados*. Lisboa: APL / Colibri, 303-313.

Fischer, Susann (2006) The historical distribution of the epenthetic vowel in object pronouns. Dins de Claus D. Pusch (ed) *La gramàtica pronominal del català: variació – evolució – funció*. Aachen: Shaker, 1–25.

Gavarró, Anna; Mata, Meritxell i Ribera, Eulàlia (2006) L'omissió dels clítics d'objecte i partitius en el català infantil: dades espontànies. Dins de Claus D. Pusch (ed) *La gramàtica pronominal del català: variació – evolució – funció*. Aachen: Shaker, 27-46.

³ Els resultats preliminars del treball van ser presentats per Anna Gavarró i Maria Rafel a Going Romance 2013, motiu pel qual Stéphanie Durrleman i Hélène Delage, de la Universitat de Ginebra, van demanar-nos de compartir el disseny experimental amb elles per a la producció de clítics de primera i segona persona en francès. Encara no sabem quins han estat els resultats. Els resultats d'aquest treball apareixeran (com a Gavarró i Fortón) en un article dins el volum que la universitat de Siena ha editat en commemoració del 60è aniversari d'Adriana Belletti i es presentaran al Romance Turn VI, que se celebrarà el proper mes de setembre a Palma.

- Gavarró, Anna; Vicenç Torrens i Ken Wexler (2010) Object clitic omission: two language types. *Language Acquisition* 17(4): 192–219.
- Rafel, Maria (2013) L'adquisició dels clítics de 1^a i 2ª persona en català. Treball de fi de grau. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible a: <http://ddd.uab.es/record/112560?ln=ca>
- Schaeffer, Jeannette (2000) *The Acquisition of Direct Object Scrambling and Clitic Placement*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.
- Silva, Carolina (2008) *Assimetrias na aquisição de clíticos diferenciados em português europeu*. Lisboa: Universidade Nova de Lisboa. Tesi de màster.
- Sportiche, Dominique (1996) Clitic construction. Dins de J. Rooryck i L. Zaring (eds.) *Phrase Structure and the Lexicon*. Dordrecht: Kluwer, 231-276.
- Todolí, Júlia (2002) Els pronoms. Dins de J. Solà, M. R. Lloret, J. Mascaró i M. Pérez Saldanya (eds.) *Gramàtica del català contemporani*, v. 2. Barcelona: Editorial Empúries, 1341-1436.
- Tskali, Vina i Kenneth Wexler (2004) Why Children Omit Clitics in Some Languages but not in Others: New Evidence from Greek, dins J. van Kampen, J. i S. Baauw (eds.), *Proceeding of GALA 2003*, v. 2. Utrecht: OTS, 493-504.
- Tuller, Laurice, Hélène Delage, Cécile Monjauze, Anne-Gaëlle Piller i Marie-Anne Barthez (2011) Clitic pronoun production as a measure of atypical language development in French. *Lingua* 121: 423–441.
- Wexler, Ken (1998) Very early parameter setting and the unique checking constraint: A new explanation for the optional infinitive stage. *Lingua* 106: 23–79.

CHILDES: <http://childes.psy.cmu.edu/>

8. ANNEXOS

8.1 Ítems experimentals

Titelles: rei, guineu, caputxeta, cuiner. Estris: pinte, palet, pinzell i manta

PRIMERA HISTÒRIA – (1 sg) rei, pinta

Experimentador: (*amb el rei*) El rei m'ha dit que avui ens acompanya un nen/a molt guapo/a, però està una mica despentinat/da!

[*El rei pentina el nen i mentre...*]

Experimentador: (*rei*) Oh [NOM DEL NEN/A]. Què fa el rei?

RESPOSTA ESPERADA: pentinar-me / em pentina

SEGONA HISTÒRIA – (2a sg) rei, pinta

Exp.: (*rei*) I saps qui diu que també està força despentinada? Jo!

[*Mentre l'experimentador està essent pentinat pregunta...*]

Exp.: Oh, què fa ara el rei?

RESPOSTA ESPERADA: pentinar-te / et pentina

TERCERA HISTÒRIA – (2 sg) Guineu i bastó

Exp: (*amb la guineu i el palet*) La guineu creu que m'he menjat el seu esmorzar, però no és pas veritat! Està molt enfadada!

[*La guineu pega l'experimentador*]

Exp: Oh! Què fa la guineu?

RESPOSTA ESPERADA: pegar-te / et pega

QUARTA HISTÒRIA – (1a sg) guineu, bastó

Exp: [*L'experimentador li diu a cau d'orella al titella:*] L'esmorzar se l'ha menjat el
NOM DEL NEN/A!

[*La guineu pega el nen/a*]

Exp: Què fa ara la guineu amb el bastó?

RESPOSTA ESPERADA: pegar-me / em pega

CINQUENA HISTÒRIA – (1a sg) Princesa, manta

Exp: La princesa és una mica fredolica. Sort que ha portat una manta! Que tens fred?

[*La princesa tapa el nen/a*]

Exp: Què fa la princesa amb la manta?

RESPOSTA ESPERADA: tapar-me / em tapa

SISENA HISTÒRIA – (2a sg) princesa, manta

Exp: Ui, jo també en tinc de fred, princesa!

[*La princesa tapa l'experimentador*]

Exp: Què fa ara, la princesa amb la manta?

RESPOSTA ESPERADA: tapar-te / et tapa

SETENA HISTÒRIA – (2 sg) cuiner, farina

Exp(*amb el cuiner*) El cuiner ve directament del forn on fa pa! Oi, encara té farina a les
mans!

[*El cuiner embruta de farina l'experimentador*]

Exp: Què ha fet el cuiner?

RESPOSTA ESPERADA: embrutar-te / t'ha embrutat

VUITENA HISTÒRIA – cuiner, farina

Exp: (amb el cuiner) oi! I ara què fa el cuiner?

[El cuiner *embruta de farina* el nen/a]

RESPOSTA ESPERADA: embrutar-me / m'embrut

8.2 Resultats individuals

2 anys	I	A	J	M	M1	B	A1	R	K	O	I1	J1	M2	E	C	J2
H1	1	5	5	5	4	5	1	7	5	1	5	5	5	3	1	1
H2	5	5	5	5	5	1	4	5	5	5	5	5	5	1	1	1
H3	5	5	1	5	5	1	5	5	3	5	1	4	1	8	1	1
H4	6	4	5	5	4	1	6	4	1	3	1	1	5	4	1	1
H5	5	5	3	1	4	1	1	5	4	4	5	3	1	3	4	1
H6	6	1	6	2	5	4	4	1	3	5	5	3	1	8	1	1
H7	4	4	4	1	3	3	4	5	5	5	4	6	5	5	3	1
H8	5	3	3	6	2	6	5	6	5	1	6	5	3	5	1	1

PRODUCCIONS TOTALS

TOTAL 1=	36
TOTAL 2=	2
TOTAL 3=	14
TOTAL 4=	18
TOTAL 5=	46
TOTAL 6=	9
TOTAL 7=	1
TOTAL 8=	2

PRIMERA PERSONA

TOTAL 1=	19
TOTAL 2=	1
TOTAL 2=	8
TOTAL 2=	9
TOTAL 2=	20
TOTAL 2=	6
TOTAL 2=	1
TOTAL 2=	0

SEGONA PERSONA

TOTAL 1=	17
TOTAL 2=	1
TOTAL 3=	6
TOTAL 4=	9
TOTAL 5=	26
TOTAL 6=	3
TOTAL 7=	0
TOTAL 8=	2

3 anys	M	L	A	A1	A2	U	M1	T	O	J	M2	B	D	D1	L1	M3	M4	L2	I
H1	1	4	4	1	1	1	1	1	1	8	1	2	2	4	1	5	4	5	1
H2	1	4	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	5	5	5	1
H3	1	4	1	1	4	6	2	1	5	1	8	1	2	1	1	5	5	4	5
H4	1	1	4	1	4	2	1	1	5	2	1	2	1	4	1	5	5	5	5
H5	4	1	3	3	5	5	1	1	2	4	1	1	1	3	1	5	5	5	5
H6	4	1	4	3	7	5	1	7	3	1	1	1	1	5	1	5	5	1	3
H7	1	1	1	1	5	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
H8	1	1	4	1	1	3	1	7	5	2	1	1	1	4	1	1	1	1	1

PRODUCCIONS TOTALS

TOTAL 1=	84
TOTAL 2=	11
TOTAL 3=	8
TOTAL 4=	17
TOTAL 5=	26
TOTAL 6=	1
TOTAL 7=	3
TOTAL 8=	2

PRIMERA PERSONA

TOTAL 1=	38
TOTAL 2=	7
TOTAL 3=	4
TOTAL 4=	11
TOTAL 5=	14
TOTAL 6=	0
TOTAL 7=	1
TOTAL 8=	1

SEGONA PERSONA

TOTAL 1=	46
TOTAL 2=	4
TOTAL 3=	4
TOTAL 4=	6
TOTAL 5=	12
TOTAL 6=	1
TOTAL 7=	2
TOTAL 8=	1

4 anys	C	J	I	G	I1	I2	L	M	A	G1
H1	5	1	5	1	1	5	2	5	1	4
H2	5	5	5	1	1	5	2	5	1	5
H3	5	1	5	1	5	5	2	5	1	4
H4	1	1	4	1	5	5	2	5	1	5
H5	5	5	4	1	1	5	2	5	1	5
H6	5	1	5	1	5	5	2	5	1	1
H7	1	1	5	1	1	1	2	1	1	1
H8	5	1	1	5	1	1	2	5	1	5

PRODUCCIONS TOTALS

TOTAL 1=	34
TOTAL 2=	8
TOTAL 3=	0
TOTAL 4=	4
TOTAL 5=	34
TOTAL 6=	0
TOTAL 7=	0
TOTAL 8=	0

PRIMERA PERSONA

TOTAL 1=	16
TOTAL 2=	4
TOTAL 3=	0
TOTAL 4=	3
TOTAL 5=	17
TOTAL 6=	0
TOTAL 7=	0
TOTAL 8=	0

SEGONA PERSONA

TOTAL 1=	18
TOTAL 2=	4
TOTAL 3=	0
TOTAL 4=	1
TOTAL 5=	17
TOTAL 6=	0
TOTAL 7=	0
TOTAL 8=	0

Grup control	A	L	G	E	J	A1	S	M	E1	A2		
H1	5	5	5	1	5	1	1	5	1	5	PRODUCCIONS TOTALS	
H2	5	5	1	1	1	1	1	1	1	5		TOTAL 1=
H3	5	1	1	1	5	1	1	1	1	5		TOTAL 2=
H4	5	5	5	1	1	1	1	1	1	5		TOTAL 3=
H5	5	1	5	1	5	1	1	1	1	5		TOTAL 4=
H6	5	1	5	1	5	1	1	1	1	5		TOTAL 5=
H7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5		TOTAL 6=
H8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5		TOTAL 7=
												TOTAL 8=
											TOTAL 9=	

PRIMERA PERSONA

TOTAL 1=	25
TOTAL 2=	0
TOTAL 3=	0
TOTAL 4=	0
TOTAL 5=	15
TOTAL 6=	0
TOTAL 7=	0
TOTAL 8=	0
TOTAL 9=	0

SEGONA PERSONA

TOTAL 1=	29
TOTAL 2=	0
TOTAL 3=	0
TOTAL 4=	0
TOTAL 5=	11
TOTAL 6=	0
TOTAL 7=	0
TOTAL 8=	0
TOTAL 9=	0